

## תוכן עניינים

|      |                                                                                                  |    |
|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.   | מבוא                                                                                             | 3  |
| 2.   | מטרות והצדקות להגבלת שעות העבודה                                                                 | 4  |
| 2.1. | זכויות חברתיות במשפט הישראלי                                                                     | 4  |
| 2.2. | מטרות והצדקות לחוק                                                                               | 6  |
| 3.   | חוק שעות עבודה ומנוחה – הוראות מרכזיות                                                           | 11 |
| 4.   | החריגים לחוק                                                                                     | 14 |
| 4.1. | עובדי מדינה                                                                                      | 14 |
| 4.2. | עובדים בתפקידי הנהלה או הדורשים מידה מיוחדת של אמון אישי או שתנאי עבודתם אינה מאפשרת פיקוח עליהם | 14 |
| 5.   | שוק העבודה המודרני                                                                               | 17 |
| 5.1. | זמן עבודה                                                                                        | 18 |
| 5.2. | שעות עבודה גמישות                                                                                | 19 |
| 6.   | סיכום ומסקנות                                                                                    | 21 |
| 6.1. | סיכום                                                                                            | 21 |
| 6.2. | מסקנות                                                                                           | 21 |
| 7.   | ביבליוגרפיה                                                                                      | 23 |

## 1. מבוא

"מדינת ישראל ... תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות..."<sup>1</sup>.

כך הוכרזה מדינת ישראל במגילת העצמאות- כמדינת רווחה, המבקשת להבטיח זכויות חברתיות בסיסיות לכלל אזרחיה - שהן זכויות שמבטיחות קיום בכבוד ואפשרות לקבלת שירותים בסיסיים ואלמנטריים כמו חינוך, בריאות, תעסוקה ועוד.

כפי שנראה בהמשך, אחת הזכויות הבסיסיות במדינת רווחה הינה **הזכות לעבודה ולתנאי עבודה נאותים**, זכות שטומנת בחובה, בין היתר, את הזכות למכסת שעות עבודה מוגבלת, הזכות ליום מנוחה שבועי, הזכות לתנאי פנסיה, ימי חופשה ומחלה, תנאים מיוחדים לעובדות בהיריון ולאחר לידה וכו'.

מערכת יחסי העבודה במדינת ישראל בכלל וזכויות עובדים בפרט מוגדרות בנורמות רחבות היקף הכוללות את חוקי מגן, הסכמים קיבוציים למיניהם, צווי הרחבה ענפיים וכלליים, חוזי עבודה אישיים, נוהג ופסיקת בתי הדין לעבודה. בין חוקי המגן ניתן למצוא את חוק שעות עבודה ומנוחה<sup>2</sup> (להלן: "**חוק המנוחה**" או "**החוק**") הנמנה בין החוקים המרכזיים בהגנה על זכויות העובדים בישראל. חוק זה **מגביל** את משך הזמן בו מעסיק יכול להעסיק את עובדיו בכל יום, שבוע וחודש וקובע את זכות העובד למנוחה שבועית ואת השכר שיש לשלם עבור עבודה בשעות נוספות.

לדעת רבים, חוק המנוחה שנחקק בשנת 1951 אינו מתאים עוד לשוק העבודה בצורתו הנוכחית – זאת לאור השינויים המשמעותיים שחלו בו מאז נחקק ועד היום ובעיקר בעשורים אחרונים. כך במועד חקיקת חוק המנוחה אופיינו שוק העבודה ויחסי עובד-מעביד בדגם העסקה מסורתית המבוסס על המשכורות וקביעות, העסקה במשרה קבועה, מלאה ולרוב שבועית, במקום עבודה קבוע, כאשר הן לעובד והן למעביד אשר פיקח עליו היו ציפיות ליחסי עבודה מתמשכים<sup>3</sup>.

לעומת זאת, החל משנות השבעים של המאה העשרים, נוצרו – תחילה בארצות הברית ולאחר מכן בעולם כולו - הסדרי תעסוקה לא סטנדרטיים, קצרי מועד ומודולריים, בעלי אופי ארעי, בהיקף חלקי, אשר התנהלו לעיתים קרובות מחוץ לכותלי הארגון - זאת לצורך החזקת כוח אדם גמיש. בשנות השמונים, פשטו צורות אלה של העסקת עובדים על כל ענפי המשק והפכו נפוצות<sup>4</sup>. כך שינויים בכלכלה העולמית "גלובאלית" ואימוץ מדיניות כלכלית "נאו-ליברלית" הצריכו שימוש בכוח אדם ארעי וזמני והתאמת שוק העבודה והתעסוקה והגמשותו<sup>5</sup> ויצרו דגם העסקת עובדים חדש.

מעבר לשינויים הללו גם התפתחות הטכנולוגיה תרמה את חלקה לשינוי מבנה שוק התעסוקה, בעודה מאפשרת לעובד לעבוד מבלי לצאת מביתו ואפילו לעובדים במדינה אחת לעבוד עבור מעסיק הנמצא בחלק אחר בעולם. לנוכח האמור לעיל, כמו גם לנוכח העובדה כי נהוגות במדינת ישראל 7% שעות עבודה יותר (שעתיים וחצי בשבוע) בממוצע לעומת מדינות ה-OECD וכי 16% מן המועסקים במשק מדווחים

<sup>1</sup> הכרזה על הקמת מדינת ישראל, ע"ר התש"ח 1

<sup>2</sup> חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א – 1951, ס"ח 204

<sup>3</sup> רוג'ית נדיב "**העסקה באמצעות קבלני כוח אדם ישראל, 2000**" הרשות לתכנון כוח אדם משרד העבודה (2003).

<sup>4</sup> יונתן פרמינגר, "קבלני כוח אדם בישראל: האינטרסים של הממשלה בהתפתחותו של שוק עבודה דואלי", **המרחב הציבורי** 4 (2010) 131-155.

<sup>5</sup> רוג'ית נדיב ויובל פלדמן "היבטים פוזיטיביים ונורמטיביים של שוויון או אי שוויון ביחסי העסקה משולש בישראל" **עבודה, חברה ומשפט** יב (2010), 155-159.

על עבודה בסופי שבוע<sup>6</sup>, מתעוררת השאלה אם חוק המנוחה במתכונתו הנוכחית עדיין מצליח למלא את התפקיד לשמו נחקק?

בעבודתי זו אני מעוניינת לבדוק את השאלה הזאת. אדגיש כי בעיניי מדובר בשאלה בעלת חשיבות מכרעת, מאחר וברגע שחוק מגן בדיני עבודה אינו מותאם למצב שוק התעסוקה הנוכחי - מצד אחד העובדים אינם מוגנים והם נתונים לניצול על ידי מעסיקיהם ומצד שני עובדים אחרים (ומעסיקיהם) מוגבלים ואינם יכולים לתת ביטוי לרצונם החופשי והמשותף לצורות העסקה לא שגרתיות.

במהלך העבודה ארחיב אודות מטרותיו של חוק המנוחה וההצדקות להגבלת שעות העבודה של עובדים, אערך סקירה היסטורית של החוק, אסקור את הוראותיו המרכזיות של החוק לרבות החריגים הקבועים בו, אבדוק כיצד מיושם החוק בפועל כיום ובאיזו מידה מתאים הוא לשוק העבודה מודרני במדינת ישראל. לבסוף אסיק את מסקנותיי באשר למצב הקיים ולדרכים בהן יש לנקוט, לדעתי, על מנת לשפר את המצב.

## 2. מטרות והצדקות להגבלת שעות העבודה

### 2.1. זכויות חברתיות במשפט הישראלי

ראשיתו של המושג "זכויות אדם" הינו בתורות המדיניות של המאה השמונה עשרה, בהומניזם המודרני. המדובר בזכויות אשר יש להקנות לאדם באשר הוא אדם, מכוח כבודו וטבעו האנושי, ללא כל קשר או תלות בכוחו של שלטון כלשהו. על זכויות אלה ניתן למנות, בין היתר את הזכות לחיים, הזכות לחירות, הזכות לקניין - כזכויותיו ה'טבעיות' של כל אדם ואדם כלפי כל שלטון<sup>7</sup>.

נהוג לחלק את זכויות האדם לשלוש קטגוריות: זכויות טבעיות, זכויות פוליטיות וזכויות חברתיות.

זכויות טבעיות: זכויות אלה עליהן עמד ג'ון לוק היו במקור הזכויות הבסיסיות ביותר וכללו את הזכות לחיים, הזכות לחירות והזכות לקניין. עם חלוף הזמן, הורחבה רשימת זכויות אלה והוכללו בה זכויות נוספות כגון חופש העיסוק, חופש המצפון, חופש הביטוי וזכויות אחרות רבות. במאה השבע עשרה והשמונה עשרה בחרו מדינות בהן התרחשו מהפכות גדולות לעגן זכויות אלה במסמכי היסוד שלהן. כך מנתה המגילה באנגליה שלאחר המהפכה המפוארת בשנת 1689 את שלוש הזכויות הראשונות לעיל וכך גם החוקה בצרפת ובארצות הברית<sup>8</sup>.

<sup>6</sup> יותם מרגלית, איילת הלל, ליאור גרו, רחל זקן "חוק שעות עבודה ומנוחה ומנגנונים לגמישות בשוק העבודה" המכון הישראלי לדמוקרטיה (2018) 79. ר' גם טלי חרותי סובר "גם אתם? 200 אלף הישראלים שהורגים את עצמם בעבודה" דה מרקר 05.08.19 לפיה מנתוני המל"ל עולה כי 14% מהשכירים ובדים יותר מ 50 שעות בשבוע.

<sup>7</sup> רות גבזון "דרך ארץ דת ומדינה, אסופת מאמרים והרצאות בנושא יהדות, שלטון וערכים דמוקרטיים" ירושלים תשס"ב, עמודים 97-107, <http://www.daat.ac.il/daat/eizrachut/demokratia/zhuyot-2.htm>

<sup>8</sup> שם

תקציר זה כפוף לתקנון אתר [Grade.co.il](http://Grade.co.il) ויחולו עליו התנאים הכתובים שם. העושה שימוש במסמך, לרבות קריאתו, מקבל על עצמו ללא סייגים את כל התנאים הקבועים בתקנון. מעבר לכך, אין להעתיק, לשכפל, לשנות, להפיץ, לפרסם, לשדר, להציג בפומבי, להעמיד לרשות הציבור, למסור או למכור לצד שלישי או לעשות שימוש מסחרי כלשהו במסמך זה ו/או כל חלק ממנו.